Phân tích thuật toán

Dãy số Fibonacci

Là dãy số với mỗi số là tổng của hai số trước đó

$$0,\ 1,\ 1,\ 2,\ 3,\ 5,\ 8,\ 13,\ 21,\ 34,\ \ldots$$

Một cách hình thức, các số Fibonacci F_n được định nghĩa bởi luật đơn giản:

$$F_n = \begin{cases} 1 & \text{if } n = 1 \\ 0 & \text{if } n = 0. \end{cases}$$

Các số Fibonacci tăng gần như lũy thừa của 2. Ví dụ, F_{30} lớn hơn một triệu, F_{100} có khoảng 21 chữ số.

Câu hỏi: Một cách tổng quát $F_n \approx 2^{0.694n}$. Tại sao?

Từ định nghĩa, ta dễ dàng đi tới cài đặt đệ quy như dưới đây:

```
long fib1 (int n){
    if (n == 0) return 0;
    if (n == 1) return 1;
    return fib1 (n-1) + fib1 (n-2);
}
```

Hình dưới đây mô tả các lời gọi đệ quy khi tính giá trị F_5.

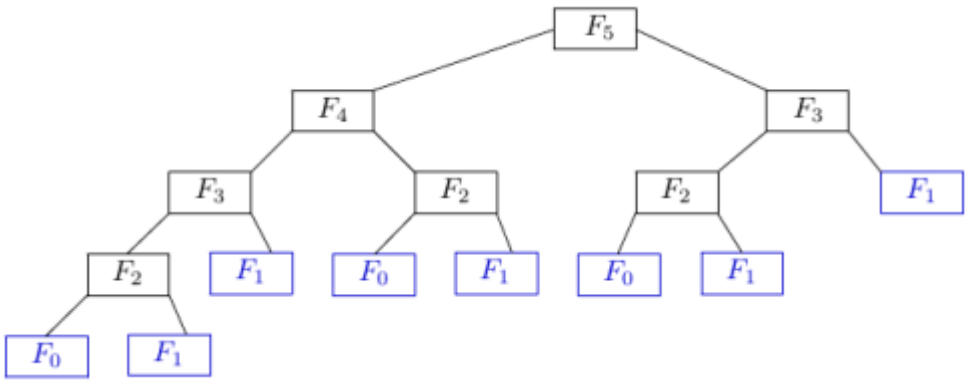

Câu hỏi: Thuật toán này chạy trong thời gian bao lâu, tính thời gian như một hàm $T(n)$ theo n? Và liệu ta có thể tính nhanh hơn?

Trả lời: Thời gian chạy của thuật toán là

$$T(n) \geq F_n$$

Điều này có thể chứng minh dùng quy nạp. Thuật toán này thực sự tồi tệ vì $T(200) \geq F_{200} \geq 2^{138}$.

Lý do mà thuật toán này chậm là do ta phải tính lại nhiều lần cùng một giá trị. Như trong Hình trên, các giá trị F_i phải tính lại rất nhiều lần. Số lần được thể hiện trong bảng sau:

Hàm	phải tính lại
F_5	1 lần
F_4	1 lần
F_3	2 lần
F_2	3 lần
F_1	5 lần
F_0	3 lần

Bài tập: Hãy sửa lại đoạn mã của `fib1` để in ra màn hình số lần các giá trị F_i phải tính lại.

Thuật toán nhanh hơn

Ta có thể thiết kế thuật toán nhanh hơn bằng cách tránh việc gọi lại. Cụ thể, ta sử dụng một mảng `f[MAX]`, với `f[i]` lưu lại các giá trị F_i đã tính toán để không cần tính lại. Thuật toán cài đặt như sau:

```
long fib2 (int n){
    int f[MAX];
    if (n == 0) return 0;
    f[0] = 0;  f[1] = 1;
    for (int i = 1; i <= n; i++)
        f[i] = f[i-1] + f[i-2];    //f[i] đã tính toán từ bước trước
    return f[n];
}
```

Một cải tiến nhỏ của thuật toán trên giúp ta tiết kiệm bộ nhớ: Ta không cần tạo ra một mảng `f[MAX]` để lưu các giá trị trung gian, thay vào đó ta dùng biến `f` thay cho các `f[i-1]` , và biến `g` thay cho các `f[i]`.

```
long fib2 (int n){
    int f, g;
    int tmp;
    if (n == 0) return 0;
    f = 0;  g = 1;
    for (int i = 1; i <= n; i++) {
        tmp = g;
        g = f + g;
        f = tmp;
    }
    return f;
}
```

Câu hỏi: Thuật toán này chạy trong thời gian bao lâu, tính thời gian như một hàm $T(n)$ theo n?

Trả lời: Khi $n \geq 1$, thời gian chạy của thuật toán là $T(n) = 3n$.

Ký hiệu O-lớn

Định nghĩa: Xét hai hàm $f, g : \mathbb{N}^+ \to \mathbb{N}^+$. Ta nói rằng $f = O(g)$ (có nghĩa rằng f *tăng không nhanh hơn* g) nếu có một hằng số $c > 0$ sao cho $f(n) \leq c \cdot g(n)$.

Viết $f = O(g)$ rất giống với viết $f \leq g$. Nó chỉ khác ở hằng số c. Ví dụ, $10n = O(n)$. Hằng số này giúp chúng ta không quá tập trung vào các giá trị n nhỏ. Một chương trình chạy trong $f_1(n) = n^2$ bước, trong khi chương trình khác chạy trong $f_2(n) = 2n + 20$ bước (Hình dưới đây). Chương trình nào chạy nhanh hơn? Khi $n \leq 5$, rõ ràng f_1 tốt hơn; tuy nhiên khi giá trị n tăng dần lên, rõ ràng f_2 tăng nhanh hơn.

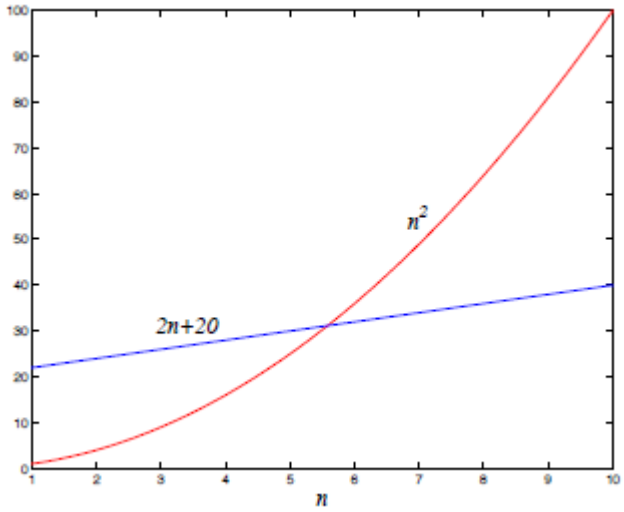

Ta có thể thấy điều này bởi ký hiệu O-lớn: $f_2 = O(f_1)$, bởi vì

$$\frac{f_2(n)}{f_1(n)} = \frac{2n + 20}{n^2} \leq 22$$

với mọi n; mặt khác $f_1 \neq O(f_2)$, vì tỉ lệ $f_1(n)/f_2(n) = n^2(2n + 20)$ có thể lớn tùy ý khi n tăng lên.

Câu hỏi:

- Đúng hay sai: $10n = O(n)$?
- Xét $f_1(n) = n^2$ và $f_2(n) = 2n + 20$. Vậy thì
$$f_1 = O(f_2) \quad \text{hay} \quad f_2 = O(f_1) \quad ?$$
- Xét $f_2(n) = 2n + 20$ và $f_3(n) = n + 1$. Vậy thì
$$f_2 = O(f_3) \quad \text{hay} \quad f_3 = O(f_2) \quad ?$$

Một số luật cho O lớn

- Bỏ qua phép nhân với hằng số. Ví dụ, $14n^2$ trở thành n^2
- n^a sẽ bị *lấn át* bởi n^b nếu $a > b$. Ví dụ, n^2 sẽ *lấn át* n
- Hàm mũ sẽ lấn át hàm đa thức. Ví dụ, 3^n lấn át n^5.
- Tương tự, đa thức sẽ lấn át hàm logarit. Ví dụ, n lấn át $(\log n)^3$.

Ký hiệu Ω và Θ

Xem $O(.)$ tương tự như $\leq$ ta có thể định nghĩa ký hiệu tương tự như ký hiệu $\geq$ và $=$ như sau đây:

$$
\begin{aligned}
f = \Omega(g) \quad &\iff \quad g = O(f) \\
f = \Theta(g) \quad &\iff \quad f = O(g) \text{ và } f = \Omega(g).
\end{aligned}
$$

Bài tập: Hãy chỉ ra xem liệu $f = O(g)$ hay $f = \Omega(g)$ hay cả hai $f = \Theta(g)$.

$f(n)$	$g(n)$	O **hay** Ω **hay** Θ
$n - 100$	$n - 200$	
$n \log n$	$10n \log 10n$	
$\sqrt{n}$	$(\log n)^3$	
$n2^n$	3^n	
$n!$	2^n	
2^n	2^{n+1}	
$(\log n)^{\log n}$	$2^{(\log_2 n)^2}$	

Bài tập: Chứng minh rằng nếu c là một số thực dương thì $g(n) = 1 + c + c^2 + \cdots + c^n$ là

- $\Theta(1)$ nếu $c < 1$,
- $\Theta(n)$ nếu $c = 1$, và
- $\Theta(c^n)$ nếu $c > 1$.

Quay trở lại với số Fibonacci

Bài tập: Trong bài tập này ta sẽ chứng minh rằng dãy Fibonacci tăng nhanh như hàm mũ.

1. Dùng quy nạp để chứng minh rằng $F_n \geq 2^{0.5n}$ với $n \geq 6$.
2. Tìm hằng số $c < 1$ sao cho $F_n \leq 2^{cn}$ với mọi $n \geq 0$. Chứng minh câu trả lời của bạn.
3. Tìm giá trị c lớn nhất sao cho $F_n = \Omega(2^{cn})$?

Bài tập: Liệu có cách tính số Fibonacci thứ n nhanh hơn hàm `fib2` ? Ý tưởng tính toán sau đây liên quan đến ma trận.

Chúng ta bắt đầu bằng cách viết phương trình $F_1 = F_1$ và $F_2 = F_0 + F_1$ theo ký hiệu ma trận:

$$
\begin{bmatrix} F_1 \\ F_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} F_0 \\ F_1 \end{bmatrix}
$$

Tương tự,

$$
\begin{bmatrix} F_2 \\ F_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} F_1 \\ F_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix}^2 \cdot \begin{bmatrix} F_0 \\ F_1 \end{bmatrix}
$$

và tổng quát ta được

$$
\begin{bmatrix} F_n \\ F_{n+1} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix}^n \cdot \begin{bmatrix} F_0 \\ F_1 \end{bmatrix}
$$

Vậy để tính F_n, ta chỉ cần lấy ma trận 2×2 này, ta gọi nó là X, và tính X^n.

1. Chứng minh rằng để nhân 2 ma trận 2×2 ta chỉ cần dùng 4 phép cộng và 8 phép nhân.
2. Chứng minh rằng chỉ cần $O(\log n)$ phép nhân ma trận là đủ để tính X^n.

Vậy số phép toán số học cần bởi thuật toán tính F_n dùng nhân ma trận, ta gọi nó là `fib3`, chỉ là $O(\log n)$. Có phải chứng ta đã phá vỡ giới hạn lũy thừa cho phép tính số fibonacci thứ n?